

могосподарств зосереджена на термін до 2 років. Домогосподарства не бажають класти кошти на довший термін через зазначені попередньо причини. Таким чином зниження оподаткування сприятиме зростанню реальних доходів від строкових депозитів, що збільшить їх привабливість;

– зменшення доларизації економіки. Через збільшення переваг, які можна отримати від вкладання коштів на депозит, вважаємо, що попит на національну валюту серед домогосподарств зросте і таким чином можливе зменшення доларизації економіки, що позитивно вплине на фінансову та валютну безпеку держави;

– сприяння конкуренції на ринку банківських послуг. Домогосподарства, щоб зменшити податковий тягар, намагатимуться диверсифікувати свої заощадження на депозитах у різних банках, що сприятиме конкуренції на ринку банківських послуг.

Найголовніший недолік від впроваджених заходів – зменшення надходжень до бюджету. На наш погляд, в довгостроковій перспективі даний недолік ліквідується, адже через впровадженні заходи інвестиційна активність домогосподарств зросте, наявний дохід збільшиться, а з тим і доходи до бюджету, заощадження почнуть вливатися в економіку, ефект від цього перекидає недолік щодо недоотримання коштів від податкових надходжень у перші роки після запроваджених заходів.

Подальші дослідження щодо порушеної проблеми можуть полягати у дослідженні запровадження диференціації податкових ставок залежно від строків та видів депозиту та дослідженні перспектив зменшення податкового навантаження на інші види трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зміна обсягу валового внутрішнього продукту // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Валовой внутренний продукт Украины // Финансовый портал Минфин [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>

3. Статистичні матеріали щодо державного та гарантованого державою боргу України // Сайт Міністерства Фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystichni-materialy-shchodo-derzhavnoho-ta-garantovanoho-derzhavoiu-borhu-ukrainy_2016?category=borg&subcategory=statistichna-informacija-schodo-borgu

4. Шкреб М. Безготівкове суспільство та дедоларизація в Україні: чого бракує для актуальної дискусії? / М. Шкреб, К. Хведчук // Вісник Національного Банку України. — 2016.- грудень. - С. 6-12.

5. Задоя О. А. Доходний цикл та варіанти трансформацій заощаджень в інвестиції / О. А. Задоя // Економічний нобелівський вісник. - 2016. - № 1(9). - С. 114–124.

6. Державний бюджет України // Сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=23487024&cat_id=57896#4

7. Доходи та витрати населення України // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Ключник Л. В. Заощадження домашніх господарств як джерело інвестиційних ресурсів економіки України / Л. В. Ключник. // «Економічні науки». — Серія «Облік і фінанси». — 2012. — №9. — С. 159–166.

9. Носова Є. Заощадження домогосподарств як джерело інвестиційних ресурсів в Україні / Є. Носова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2015. - Вип. 2. - С. 73-80.

10. Депозити, залучені депозитними корпораціями (крім Національного банку України) // Сайт Національного Банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1

11. Poterba, James M. and Andrew A. Samwick. «Taxation And Household Portfolio Composition: US Evidence From The 1980s And 1990s,» *Journal of Public Economics*, 2003, v87(1,Jan), 5-38. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nber.org/papers/w7392>

12. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» № 1797-VIII від 21 грудня 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1797-19>

REFERENCES

1. The change in Gross Domestic Product // State Statistics Service of Ukraine. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Gross Domestic Product of Ukraine // Financial portal Minfin. [Electronic resource]. – Access mode: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>

3. Statistical materials on public and publicly guaranteed debt of Ukraine // The official website of Ministry of Finance of Ukraine. [Electronic resource]. – Access mode: http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystychni-materialy-shchodo-derzhavnoho-taharantovanoho-derzhavoiu-borhu-ukrainy_2016?category=borg&subcategory=statistichna-informacija-schodo-borgu

4. Schkreb M. Cashless society and dedollarization in Ukraine: what is missing for actual debate? / M.Schkreb, K. Khvedchik // *Visnyk Natsional'ogo Banku Ukrainy* – 2016 - №12. – P. 6-12.

5. Zadoya O.Y. Profitable cycle and options of transformation savings into investments / O. Zadoya // *Economichnyy nobelivs'kiy visnyk* - 2016. - № 1(9). - P. 114–124.

6. State Budget of Ukraine // The official website of National Bank of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=23487024&cat_id=57896#4

7. Revenues and Expenditures in Ukraine // State Statistics Service of Ukraine. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Klyuchnyk L.V. Household savings as a source of investment resources of Ukrainian economy / L.V.Klyuchnyk // *Economics*. – 2012. – №9. – P. 159–166.

9. Nosova Y. Household savings as a source of investment resources in Ukraine / Y.Nosova // *Visnyk Kyivs'kogo natsionaln'ogo universitetu imeni T.G.Shevchenka* – 2015. – №2. – P. 73-80.

10. Deposits attracted by depository corporations // The official website of National Bank of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1

11. Poterba, James M. and Andrew A. Samwick. «Taxation And Household Portfolio Composition: US Evidence From The 1980s And 1990s,» *Journal of Public Economics*, 2003, v87 (1,Jan), P. 5-38. - [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.nber.org/papers/w7392>

12. The Law of Ukraine: «About modification to the Tax Code of Ukraine on improving the investment climate in Ukraine» № 1797-VIII of 21.12.2016 - [Electronic resource]. – Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1797-19>

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

FINANCIAL SUPPORT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE AGRARIAN SECTOR OF THE ECONOMY

В статті розглянуто основні проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України. Розкрито його джерела формування фінансових ресурсів, встановлено головні причини низького рівня інвестиційного клімату в аграрній сфері. Визначено, що комплексний розвиток фондового ринку і розширення надійних фінансових інструментів утворить оптимальне поєднання різних підсистем регулювання ринкового механізму та забезпечить інноваційний розвиток аграрного сектора економіки країни. Підкреслено проблеми залучення підприємствами аграрного сектора банківських кредитів, які суттєво обмежені як низьким рівнем рентабельності та тривалим терміном окупності капіталу позичальників, так і відсутністю в них реальної ліквідної застави. Обґрунтовано значущість кредитної кооперації як складової фінансового механізму інноваційного розвитку аграрного сектора економіки та розвитку сільських територій України.

The article deals with the main problems of financing of innovative development of the agrarian sector of Ukraine. It is stated in the article, that the market transformation occurring in the agrarian sector of Ukraine needs to direct considerable investment resources in this area. Institutional models of financing of innovative development are adapted to the economic systems that are formed in the society. Since Ukraine and Ukrainian economy are being transformed, it is necessary to create a system, in which reduce in the risks of application of the institutional model of «state – regulator» is achieved by the inclusion of elements of the model «state – investor», and vice versa.

Urgent task of financing of innovative activity in the country is the creation of effective stock market where investors can be represented as institutional investors (investment funds, non-governmental pension funds, insurance companies) and as individual private investors. However, considering realities of today's Ukraine, an effective instrument for raising funds in the agrarian sector is creation of system of specialized investment funds. System of specialized investment funds must consist of stock investment fund of property, stock investment fund of bond of mixed investment stock fund, mutual investment fund of venture capital, etc. with extensive involvement in these investment resources of the country's population.

Considering, the national economy has predominant development of the banking sector with high degree concentration of ownership and low levels of public trust in the investment funds. Therefore, the main investor in the economy is the banking system and there is necessity of application of financial instruments that can improve financial support for the agrarian sector. A real mechanism for the

**Олег
Загурський**
д.е.н., доцент,
завідувач
кафедри
«Фінанси»
Білоцерківський
інститут
економіки та
управління ВНЗ
Університет
«Україна»

Яна Юхименко
аспірант
ДННУ «Академія
фінансового
управління»

Oleg Zagurskiy
Dr. in Economy,
Associate
Professor

**Yana
Yukhymenko**
postgraduate

МАКРОЕКОНОМІКА

financial resources increasing of agricultural enterprises on beneficial conditions for them, on the one hand and the guarantor of refunds for credit institutions – on the other. is hypothecary-mortgage lending and the agrarian receipts. Another financial instrument able to improve not only the production. but also the social component of the agricultural sector can make credit co-operatives, which is able to make a real contribution to the issues of development of the domestic agrarian production, creation of additional jobs and the formation of social infrastructure in rural areas.

Implementation of special government programs of the stock market support and expansion of tools of the financial sector can create the optimal combination of various subsystems for the market mechanism regulation that will provide innovative development of the agrarian sector, and the whole economy of Ukraine in the future.

Ключові слова: аграрний сектор; аграрні розписки; інвестиційні фонди; іпотечно-заставне кредитування; кредитна кооперація; фондовий ринок.

Keywords: agrarian sector; agrarian receipts; investment funds; hypothecary-mortgage lending; credit cooperation; stock market.

Постановка проблеми. Ринкові трансформації, що відбуваються в аграрному секторі економіки України вимагають спрямування значних інвестиційних ресурсів у цю сферу. Практична відсутність внутрішніх джерел інвестування, – нагромадження прибутків, амортизації, особистих заощаджень селян – потребує залучення коштів із зовнішніх джерел, а саме: державного бюджету; грошових ринків приватно-корпоративного сектора України та іноземного капіталу. Конкурентними перевагами інвестування в аграрний сектор України є якісні і відносно дешеві ресурси (земля, робоча сила), великий нерозкритий потенціал, тенденція до занепаду ролі особистих господарств і різке зростання зацікавленості в кооперуванні виробництва.

Однак ризиковість аграрного виробництва, низький рівень його прибутковості та великі терміни окупності вкладених коштів призводять до того, що інвестиційний клімат в аграрному секторі є несприятливим, а можливості для залучення інвестиційних ресурсів, особливо довгострокового, суттєво обмежені. Тому одним із основних напрямів державної аграрної політики є створення сприятливого інвестиційного клімату в секторі, впровадження нових механізмів фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору економіки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Велику увагу фінансовому забезпеченню інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України приділяють увагу такі відомі вчені-дослідники, як А. Гайдуцький; О. Гудзь, М. Дем'яненко, М. Малік, Б. Пасхавер П. Саблук та інші. Проте трансформаційні зміни як аграрного сектора так і фінансово-кредитних відносин в країні спонукають до подальших поглиблених досліджень цієї важливої проблеми.

Формулювання цілей статті. Метою статті є пошук ефективних та надійних фінансових інструментів, що здатні забезпечити інноваційний розвиток аграрного сектору економіки країни.

Виклад основного матеріалу. Як правило, інституціональні моделі фінансування інноваційного розвитку адаптовані до економічних систем, що сформовані в суспільстві. Модель «державо-інвестор» краще вписується в інституціональну систему, де суто ринкові відносини не відіграють переважної ролі, а «державо-регулятор» характерна для економіки, де суттєвий вплив мають ринкові відносини і приватна власність. Перевага першої моделі полягає в можливості централизованно спрямовувати ресурси у пріоритетні галузі інвестування й уникати циклічних коливань. Водночас її основною проблемою є слабка мотивація потенційних новаторів, а також ви-

сокий ризик корупції та можливість розкрадання державних інвестицій на місцевих рівнях. Перевагами другої моделі є висока інвестиційна активність ринкових суб'єктів і в зв'язку з цим більш висока швидкість технологічного оновлення виробництва. Її недоліками у сфері фінансування реального сектору є ризики циклічності і надування «фінансових бульбашок» [1, с. 143-144].

Для України та її економіки, яка перебуває в процесі трансформації, більш властивим буде раціональне поєднання обох визначених моделей, коли зниження ризиків застосування інституціональної моделі «держав-регулятор» досягається включенням елементів моделі «держав-інвестор», і навпаки. Стосовно ж джерел формування фінансових ресурсів інноваційного розвитку аграрного сектору, то у найзагальнішому вигляді з позиції суб'єкта господарювання їх можна розділити на зовнішні і внутрішні. Якщо до останніх належать в основному власні кошти організації, то зовнішнє фінансування інноваційної діяльності в сучасних економічних системах складніше і відбувається або за рахунок державного (централізованого чи місцевого) фінансування інноваційного розвитку, або за рахунок залучення позабюджетних ресурсів, а саме коштів інвестиційних фондів; вітчизняних або іноземних інвесторів, банків та інших кредитних організацій, пенсійних фондів, страхових компаній тощо.

Власний капітал є основою інноваційного розвитку, в індустріально розвинутих країнах на його частку припадає близько 70% вартості всіх інвестицій. Однак він завжди обмежений, а розмір реінвестованої частини прибутку цілком залежить від бажання власників капіталу та інвестиційного клімату країни, в якій працює капітал. Як зазначає М. Олсон, «проблема країн, які перебувають у трансформаційній фазі, саме в тому й полягає, що капітал часто залишає автократичні або нестабільні демократичні суспільства, які впадають в автократію (хоча капітал у таких суспільствах відносно дефіцитний і

повинен приносити високу прибутковість), і перетікає в країни зі стійкою демократією (при тому, що капіталу в них порівняно достатньо і він не дає високої прибутковості)» [2, с. 119]. Тому першочерговим завданням для будь-якого суб'єкта інноваційної діяльності, й особливо аграрної сфери, з її циклічністю виробництва, є залучення зовнішніх засобів на прийнятних умовах.

Одним із зовнішніх засобів інвестування інноваційної діяльності акціонерних підприємств, що за своєю фінансово-правовою природою займає проміжне положення між зовнішніми і внутрішніми джерелами фінансування, є емісія цінних паперів, яка являє для агроформувань акціонерного типу певну форму гібридного фінансування – самофінансування із залученням зовнішніх ресурсів фінансового ринку. Публічний випуск (емісія) акцій і подальший вихід підприємства на ринок цінних паперів надають інноваційному підприємству можливість залучити досить великий обсяг фінансових ресурсів. Проте на цей час для ефективної діяльності на фондових ринках у підприємства має бути сформований певний позитивний економічний імідж (наявність істотних активів і сприятлива фінансова історія).

Слід зазначити, що кожна країна по-своєму вирішує, за якими принципами формується її фондовий ринок, проте на практиці існує два концептуальні підходи до його формування. За першим, наголос робиться на банківській системі, яка володіє цінними паперами і контролює торгівлю ними (Німеччина, Японія). Другий підхід акцентує увагу на залученні населення до інвестування накопичених коштів безпосередньо на фондовому ринку – «ринок капіталу з широкою участю» (США, Великобританія). Проте, як не існує єдиної моделі розвитку ринкової економіки, так не немає і єдиної загальноприйнятої схеми інвестування економіки, застосування якої було б однаковою мірою успішним для всіх країн світу. Так, приватні інвестори можуть бути представлені як інституціональними

інвесторами (інвестиційними фондами, недержавними пенсійними фондами, страховими компаніями), так і окремими приватними інвесторами. Проте в реаліях сьогодення України, коли діяльність недержавних пенсійних фондів та страхових компаній як інституціональних інвесторів недосконала і сумнівна, ефективнішим інструментом залучення коштів в аграрний сектор є створення спеціалізованих інвестиційних фондів, за допомогою яких агровиробники отримали б додаткові кошти, а населення країни мало нагоду отримати дохід від акцій. На наш погляд, для інноваційного розвитку аграрного сектору економіки на основі Закону України «Про інститути спільного інвестування» № 5080-VI від 05.07.2012 р. (редакція від 09.12.2015) доцільно формувати систему інвестиційних фондів з акціонерного інвестиційного фонду нерухомості, акціонерного інвестиційного фонду облігацій акціонерного фонду змішаних інвестицій, пайового інвестиційного фонду венчурних інвестицій тощо із широким залученням до них інвестиційних ресурсів населення країни.

Слід зазначити, що для вітчизняної економіки, з переважаючим розвитком банківської сфери, високим ступенем концентрації власності та невисоким рівнем довіри населення до інвестиційних фондів, все ж таки більш характерні риси континентально-європейської моделі, коли основним інвестором економіки є банківська система. Проблема банківського кредитування аграрного сектору криється як у проблемних і сумнівних кредитах, незадовільному фінансовому стані частини фінансових установ та неплатоспроможності позичальників, так і у відсутності специфічних знань й навичок стосовно аграрного виробництва та інформаційній асиметрії, що виникає і внаслідок неякісного інформаційного продукту рейтингових агентств і внаслідок неправдивої інформації самих суб'єктів аграрного господарювання. Усе це дає привід вести дискусію стосовно можливості (або навіть необхідності) створення спеціалізованих аграрних

банків, які будуть монопольно обслуговувати аграрні підприємства. Наразі європейський досвід свідчить, що найбільшими перевагами спеціалізованих сільськогосподарських кредитних організацій є зменшення операційних та трансакційних витрат на моніторинг і контроль за рахунок спеціальних знань їх менеджменту відповідної сільськогосподарської діяльності. Спеціалізація знань знижує асиметричні проблеми інформації, а разом з ними – і ризики, тим самим покращуючи умови кредитування сільського господарства. «Основним недоліком цих установ є більш високий ризик кредитного портфеля, який завдяки спеціалізації автоматично підвищується разом із зростанням ризиків, притаманних сектору» [3, с. 13]. Однак, на нашу думку, обмежені можливості обсягів кредитних ресурсів і диверсифікації кредитного портфеля та здебільшого сезонний попит на фінансові ресурси з боку агровиробників суттєво перевищують вигоди від зменшення трансакційних витрат і можуть стати причиною швидкого банкрутства таких банків. До того ж не зайвим буде згадати і про негативний досвід функціонування АКАПБ «Україна». Тому наявність відповідних проблем повинна спонукати передусім до пошуку нових фінансових інструментів, здатних покращити фінансове забезпечення аграрної сфери.

Одним із таких інструментів може бути оптимальний контракт С. Чанга, за яким «покращення кредитних умов позичальника відповідає рівню вірогідності забезпечення від втрат кредитора, тобто контракт, що вирівнює інтереси позичальника і кредитора та мінімізує агентські витрати» [4, с. 68-69]. Мова йдеться про забезпечення контракту в ролі якого виступає застава, як правовий інститут, рівень розвитку якого залежить від загального стану інституціонального устрою даної країни. За даними Світового банку, «ефективний механізм застави дозволяє збільшити суму позики в 9 разів, термін позики – в 11 разів та наполовину зменшити відсоткову ставку кредиту» [5, с. 363]. Проте,

за аналізом фахівців для країн, що знаходяться у стадії трансформації до ринкових умов господарювання набір активів, які знаходяться в господарському обороті і можуть бути використані як застава гарантії повернення отриманих фінансових ресурсів, досить обмежений.

У сучасних інституціональних умовах України можливості залучення підприємствами аграрного сектору банківських кредитів суттєво обмежені як низьким рівнем рентабельності та тривалим терміном окупності капіталу позичальників, так і відсутністю в них реальної ліквідної застави. Аграрним підприємствам бракує ліквідного забезпечення кредитів, оскільки у загальній вартості їх майна понад 3/4 складають необоротні активи, переважну частку яких становлять основні засоби, які через високий рівень (70–80%) зносу та моральну застарілість є неліквідними.

За високого рівня корупції і слабого захисту прав кредиторів в Україні, кредитні установи, враховуючи ризики аграрного виробництва, надаючи кредити навіть на невеликі терміни, вимагатимуть якіснішого заставного забезпечення або державної гарантії. Тому реальним механізмом збільшення фінансових ресурсів аграрних підприємств на вигідних для них умовах, з одного боку, та гарантом повернення коштів для кредитних установ – з іншого, є іпотечно-заставне кредитування.

Альтернативною формою залучення матеріально-технічних та фінансових ресурсів у борг, під заставу майбутнього урожаю, яка випробувана 10-річним досвідом застосування в Бразилії та з 2014 р. запроваджується в Україні, є фінансування аграрного сектору через аграрні розписки. Згідно із Законом України «Про аграрні розписки» від 04.07.2013 р. № 406-VII – «аграрна розписка – це товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах». За великим рахунком ідеться про борговий

цінний папір, який просто і швидко оформлюється (без процедур перевірки фінансового стану) і добре захищений законом (борг стягнути можна без суду) та являє собою компроміс між агровиробниками і постачальниками матеріально-технічних засобів. Першізводять до мінімуму вплив цін на сільгосппродукцію та валютних ризиків, бо обсяг сільгоспкультур, який має бути сплачений постачальникові, фіксований. Другі завдяки оформленню аграрної розписки на сільгосппродукцію зменшують ризик несплати за поставлені в борг товари. Введення такого інструменту суттєво збільшує обсяги інвестицій в аграрний сектор України, особливо для середнього та малого аграрного бізнесу. Проте для пришвидшення повноцінного функціонування аграрних розписок в Україні потрібно як удосконалення законодавства у сфері реєстру аграрних розписок та захисту прав інвесторів (мається на увазі швидкість прийняття судового рішення у разі невиконання зобов'язань за аграрною розпискою), так і клопітлива роз'яснювальна та консультаційна робота щодо розуміння принципів роботи цього інструменту.

Іншим фінансовим інструментом здатним покращити фінансове забезпечення аграрного сектору і не тільки його виробничої, а і соціальної складової може виступити кредитна кооперація. Вона на відміну від звичних форм кредитних установ, основною метою яких є максимізація прибутку, спрямована на розв'язання найважливішого соціального питання – зменшення рівня бідності на селі. Унікальність кредитної кооперації виявляється в тому, що селянин приймаючий в ній участь одночасно виступає і власником, і користувачем фінансових ресурсів. Адже кредитний кооператив обслуговує тільки потреби своїх членів-клієнтів і діє виключно в їх інтересах. В цьому сенсі кредитну кооперацію потрібно розглядати не лише як елемент кредитних відносин, а й як важливу ланку мережі кооперативних взаємозв'язків на сільських територіях. Оскільки рівень персоніфікованої довіри у системі

кредитної кооперації є на порядок вищим, ніж при звичайних суто комерційних фінансово-кредитних відносинах, що особливо важливо при виділенні фінансових ресурсів для здійснення ризикованих інноваційних проектів. Так, досвід країн ЄС показує, що кредитна кооперація є одним з найпотужніших мультиплікаторів регіонального економічного і соціального зростання, каталізатором конкурентоспроможності економіки на інноваційній основі, а також важливим джерелом фінансування малого і середнього бізнесу, який часто виступає генератором інноваційного процесу. Тільки в країнах ЄС членами кооперативних банків є близько 50 млн. осіб. На відміну від країн ЄС, в Україні кредитна кооперація обмежена кредитними спілками, що не об'єднані ні в кооперативні банки ні в будь яку іншу організаційну форму і які, в наслідок недосконалості чинного законодавства, що необґрунтовано обмежує види діяльності кредитних спілок залученням депозитів і наданням кредитів фізичним особам, майже не надають послуги агровиробникам.

Разом з тим значущість кредитної кооперації як складової фінансового механізму інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та розвитку сільських територій України визначається також тим, що для нашої держави цей інструмент кредитування є традиційно вагомим. Кредитна кооперація була типовою для західноукраїнської кооперації ще з часів австро-угорського періоду. Фактично до самого початку колективізації кредитні кооператививідігравали ключову роль у фінансовому забезпеченні дрібних агровиробників, у тому числі для закупівлі нових технічних засобів, добрив, здійснення інших витрат, які можна трактувати як видатки, пов'язані з інноваціями. При цьому попит населення, зокрема селянства, «на кооперативні кредити зумовлювався тим, що останні захищали селянські господарства від лихварства, і це стимулювало збільшення вкладів сільського населення в кредитні спілки» [6, с. 31-32]. Тому для вітчизняного аграрного сектору, з

точки зору доступу дрібних агровиробників до фінансово-кредитних ресурсів, важливо, щоб процеси кредитної кооперації набували розвитку, через створення за державної підтримки системи сільської кредитної кооперації, яка має будуватися на декількох рівнях:

1) базовому рівні – сільські кооперативні каси, кредитні спілки та кредитні кооперативи, що діють у сільських населених пунктах та у районних центрах, членами яких є безпосередньо агрогосподарючі суб'єкти та мешканці цієї територіальної одиниці.

2) регіональному рівні – кооперативні банки, що являють собою традиційні банківські установи з повноцінним переліком послуг, власниками і клієнтами яких є кредитні кооперативи і спілки.

3) національному рівні – центральний кооперативний банк, який об'єднує обласні кооперативні банки, а також кредитні кооперативи і спілки, що працюють з аграрним сектором.

Саме за такої логіки була побудована Концепція розвитку кредитної кооперації затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.06.2006 р. № 321-р, однак на практиці її положення щодо створення та функціонування елементів системи кредитної кооперації не були реалізовані. Крім того незадовільний стан корпоративного управління в кредитних спілках, відсутність чітко регламентованих законодавством механізмів підтримки їх ліквідності та фінансового оздоровлення, недостатність гарантій захисту прав членів кредитних спілок та гарантування їх внесків підбивають довіру до кредитних спілок і спонукають до удосконалення системи державного регулювання і нагляду за діяльністю кредитних спілок. Вдосконалити законодавство з регулювання і нагляду за діяльністю кредитних спілок покликаний проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування та розвитку національної системи кредитної кооперації». Відмічаючи позитивні механізми запропонованого нормативно-правово-

го акту, що спрямовані на усунення недоліків чинного законодавства, пов'язаних із можливістю організації «псевдо кредитних» спілок, шляхом визначення основною ознакою членства в кредитній спілці територіальну ознаку та підвищення вимог до ліцензування діяльності кредитних спілок, слід відмітити і низку концептуальних протиріч які не забезпечують реального вирішення проблем та не утворюють належних передумов для подальшого стабільного розвитку національного кредитно-кооперативного руху, а саме:

– надмірну зарегульованість кредитно-кооперативної діяльності, що підриває основи кооперативного руху побудовані на демократичних цінностях вільної особистості;

– встановлення особливих вимог уповноваженим органом щодо додаткової незалежної оцінки майна та майнових прав за рахунок кредитних спілок та вимог до аудиторських фірм (аудиторів як фізичних осіб – підприємців), які мають право здійснювати аудит кредитних спілок, що може спричинити надмірний адміністративний та фінансовий тиск на кредитні спілки. В цьому сенсі бажаним була б розробка та впровадження єдиної методики проведення аудиторських перевірок у кредитних спілках;

– обов'язкову участь кредитних спілок у системі гарантування внесків (вкладів) членів кредитних спілок, що тягне за собою чимале фінансове навантаження непід'ємне для невеликих спілок особливо тих, що розташовуються у сільській місцевості і на практиці призведе до їх ліквідації або вимушеного перетворення у відокремлені підрозділи крупних кредитних спілок. Враховуючи сучасний досвід ліквідації порівняно небідних банків за яким Фонд гарантування вкладів (ФГВ) нічого не може гарантувати більшості вкладників, можливим рішенням проблеми гарантування внесків є страхування депозитних вкладів членів кредитних спілок і відношення інших вкладів до ризику самих вкладників. За такого підходу до діяльності кредитних спілок, вони будуть спроможні внести реальний

вклад у вирішення питань розвитку вітчизняного аграрного виробництва, створення додаткових робочих місць та формування соціально-побутової інфраструктури в сільській місцевості.

Висновки: В сучасних умовах фінансово-економічні інновації в аграрному секторі України асоціюються із домінують націленістю на залучення інвестицій для забезпечення ефективності аграрного сектору в довгостроковому періоді. Відповідно країні потрібна нова стратегія залучення капіталу для інноваційного розвитку, яка буде використовувати нові фінансові інструменти, що дозволять підвищити мотивацію населення до інвестування власних заощаджень в економіку країни.

Впровадження спеціальних державних програм підтримки діяльності фондового ринку, які необхідно спрямувати на створення інститутів спільного інвестування, розвиток недержавних пенсійних фондів, страхових компаній; формування ефективної системи захисту прав та інтересів вітчизняних і іноземних інвесторів; гармонізацію політики держави на фондовому ринку з іншими політичними сферами, може сприяти оптимальному поєднанню різних підсистем регулювання ринкового механізму, що забезпечить прискорення розвитку аграрного сектору економіки, а в подальшому й економіки України в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кирдина, С. Г. Институциональные модели финансирования реального сектора / С. Г. Кирдина // Журнал Новой экономической ассоциации. – 2013. – № 2 (18). – С. 129-157.

2. Олсон, М. Власть и процветание: Перерастая коммунистические и капиталистические диктатуры / М. Олсон. – Москва: Новое издательство, 2012. – 212 с.

3. Swinnen Johan, F. M. Agricultural credit problems and policies during the transition to a market economy in central and eastern Europe [Electronic resource] / F. M. Swinnen Johan,

R. Gow Hamish // Policy Research Group Working Paper / Department of Agricultural Economics; Katholieke Universiteit Leuven. – Leuven, Belgium, 1997. – № 6. – 32 p. – Access mode: <http://www.agr.kuleuven.ac.be/aee/clo/prgwp/PRG-WP06.PDF>

4. Chang, C. Thedynamic structure of optimal debt contracts [Electronic resource] / C. Chang // Journal of economic theory. – 1990. – № 52. – P. 68-86. – Access mode: <http://www.ceibs.edu/faculty/cchun/papers/JET1990.pdf>.

5. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / [Б. Й. Пасхавер, О. В. Шубравська, Л. В. Молдаван [та ін.]; за ред. акад. УААН Б. Й. Пасхавера; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – Київ, 2009. – 432 с.

6. Стратегічні пріоритети та механізми інноваційного розвитку сільських територій західного регіону України: [монографія] / за ред. д-ра екон. наук В. В. Борщевського, д-ра екон. наук Т. Г. Васильціва. – Львів: Аверс, 2014. – 176 с.

REFERENCES:

1. Kirdina S. G. The institutional model of financing the real sector. Zhurnal Novoj jekonomicheskoy asociacii. – 2013. – № 2 (18). – P. 129-157.

2. Olson, M. Vlast' i procvetanie: Pererastaja kommunisticheskie i kapitalisticheskie diktatury [Power and Prosperity Outgrowing Communist and Capitalist Dictatorships]. Moskva: Novoe izdatel'stvo, 2012. – 212 p.

3. Swinnen Johan F. M., R. Gow Hamish Agricultural credit problems and policies during the transition to a market economy in central and eastern Europe [Electronic resource] Policy Research Group Working Paper / Department of Agricultural Economics; Katholieke Universiteit Leuven. – Leuven, Belgium, 1997. – № 6. – 32 p. – Access mode: <http://www.agr.kuleuven.ac.be/aee/clo/prgwp/PRG-WP06.PDF>

4. Chang, C. Thedynamic structure of optimal debt contracts [Electronic resource] / C. Chang // Journal of economic theory. – 1990. – № 52. – P. 68-86. – Access mode: <http://www.ceibs.edu/faculty/cchun/papers/JET1990.pdf>.

5. Paskhaver B. J., Shubravs'ka O. V., Moldavan L. V. Vyklyky i shliakhy ahroprodovol'choho rozvytku [Challenges and Ways agri-food development]. NAN Ukrainy; In-t ekon. ta prohnouzuv. Kyiv, 2009. – 432 p.

6. Borschevs'kyj V.V., Vasyl'tsiva T.H. Stratehichni priorytety ta mekhanizmy innovatsijnoho rozvytku sil's'kykh terytorij zakhidnoho rehionu Ukrainy [Strategic priorities and mechanisms of innovative development of rural areas in Western Ukraine]. L'viv: Avers, 2014. – 176 p.

МІСЦЕ БАНКІВ У ФОРМУВАННІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

ROLE OF BANKS IN THE FORMATION OF THE INVESTMENT POTENTIAL OF THE REGION

В статті визначено особливості діяльності банків в регіонах, розкрито регіональну політику розвитку банків та основні принципи, цілі та напрями регіонального розвитку банків. Проаналізовано напрями ефективної участі банків у формуванні інвестиційного потенціалу регіону. Досліджено послідовний розвиток регіонально орієнтованої банківської системи. Обґрунтовано роль банків у розвитку економіки регіону.

This article specify the main aspects of bank's activity in the regions and defines regional policy of the banks and its basic principles, goals and directions of regional development.

This article also analyze the main directions of effective involvement of banks in investment capacity building of region; The article investigates the gradual development of regionally oriented banking system and shows the role of banks in advancement of region.

Ключові слова: фінансові ресурси, інвестиційний потенціал, державне регулювання, фінансова система.

Key words: regional financial resources, investment potential, financial support, financial system, domestic economy.

Постановка проблеми. Банки концентрують значні грошові кошти, забезпечують їх міжгалузевий і міжрегіональний перерозподіл, обслуговують інвестиційні потреби регіонів країни. За сукупністю чинників саме банки є важливою інституційною складовою розвитку економіки регіону, а забезпечення транспарентності та ефективності банківської діяльності належить до одного з найважливіших завдань держави в цілому і органів регіонального управління зокрема. В умовах глобалізації фінансових ринків, поглиблення міжнародних зв'язків України в світовому економічному просторі, посилення конкуренції потребують сучасних наукових рішень питання участі банків у формуванні та

реалізації інвестиційного потенціалу регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми участі банків у формуванні інвестиційного потенціалу досліджують вітчизняні і зарубіжні науковці. Теоретичні та методологічні аспекти вказаного дослідження знайшли відображення у працях вітчизняних учених А. Асаула, М. Бутко, С. Буткевича, Ф. Гайдуцького, Б. Луціва, Л. Мамуль, О. Мельника, В. Боронос, В. Григоренко, Г. Возняк, В. Кравченко, С. Зенченко, К. Черкашиної. Вказані питання досліджували зарубіжні науковці О. Андраш, Ф. Бандурін, В. Бочаров, С. Донцов, В. Косов, В. Клісторіна, Д. Коробков, В. Мамонова, Н. Сабітова, Н. Сичов, В. Свірський, Е. Ісаєв, С.

Ольга Нагорна
к.е.н., доцент
Юрій
Василишен
к.е.н., старший
викладач,
кафедра
інвестиційної
діяльності
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

Olga Nagorna
PhD, Associate
Professor

Yuriy Vasylyshen,
PhD,
Senior Lecturer,
SHEI «Kyiv
National
Economic
University named
after Vadym
Hetman»

БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ

Шумська, Т. Чернявська, Д. Епштайн, С. Естрін, К. Мейер, Д. Сандер та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальним вбачається дослідження місця банків як інституційної складової регіональної економіки та аналіз їх участі у формуванні інвестиційного потенціалу регіону.

Метою дослідження є аналіз ролі та місця банків у формуванні інвестиційного потенціалу регіонів.

Виклад основного матеріалу. Банки як інституціональні одиниці, які за допомогою фінансових інструментів опосередковують зв'язок суспільства і економіки, а в масштабах регіону орієнтуються на економічно перспективні, з оптимальним терміном окупності, технологічно конкурентоспроможні проекти в машинобудуванні, нафтовій і газовій галузях, АПК, легкій і харчовій промисловості. Розробка інвестиційних програм за галузевим і територіальним напрямками вимагає певної чіткості і законодавчого закріплення порядку фінансування з встановленням схеми проходження грошових потоків в економічно і соціально значущих проектах.

Банки становлять центральний елемент регіону економіки, в якій циркулюють всі грошові потоки в сфері господарської діяльності суб'єктів регіону. В узагальненому вигляді економічна роль банків у регіонах закладена в їх функціональних зв'язках. З одного боку, фінансове посередництво банків є невід'ємною частиною процесів економічної взаємодії, що виникають між усіма економічними суб'єктами [1;2], а з іншого боку, банки – це основні суб'єкти інвестиційної активності економічної системи, що перерозподіляє ресурси між секторами регіональної економіки.

Зауважимо, що банки в регіонах:

1) сприяють реалізації проектів, спрямованих на соціально-економічний розвиток регіону, оскільки, акумулюючи фінансові ресурси населення, інвестують їх у тому ж регіоні. Цим самим вони роблять значний внесок в економічне зростання і функціонування регіональної економіки [3];

2) реалізуючи регіональні соціально-економічні проекти, сприяють

зменшенню різниці у фінансових доходах регіонів і розбіжностей в економічному, соціальному і географічному аспектах їх розвитку;

3) сприяють забезпеченню більшої зайнятості населення міста, регіону через розвиток малого і середнього бізнесу України;

4) вирішують питання зняття обмежень на кредитування для малих підприємств підвищення забезпеченості регіонів банківськими послугами.

Загалом масштаби діяльності банку визначаються його потенціалом, під яким розуміють сукупність грошових ресурсів, матеріальних і нематеріальних активів, якими він володіє. Банк, акумулюючи тимчасово вільні кошти юридичних осіб і населення, активними операціями формує серйозні вливання в економіку регіону у формі інвестицій, фінансуючи окремі напрями економіки суб'єктів господарювання. Регіональний банківський сектор є невід'ємною складовою регіональної економіки, без якої неможливі функціонування та розвиток реального сектору економіки регіону. Банки, що діють у регіоні, є по-справжньому опорними для цілих територій і формують їх інвестиційний потенціал. Більшість із банків накопили певний досвід роботи, навчившись виживати в кризових умовах. Здійснюючи операції в регіоні, банки добре знають місцеву специфіку, користуються довірою клієнтів і, як правило, можуть розраховувати на підтримку регіональної влади. Здебільшого відносини банків із суб'єктами господарювання регіону мають довгострокову основу. Будучи складовою регіональної економіки, банки зацікавлені у збереженні та розвитку підприємств області, вони найбільш повно враховують інтереси малого і середнього бізнесу, невеликих виробництв, без яких збалансований економічний розвиток регіону просто неможливий. Цей факт незаперечно свідчить про значущість банків як інституційної складової економіки регіону.

Банки є центрами кваліфікованих кадрів, зайнятості населення, зрештою – великими платниками податків для поповнення бюджетів усіх рівнів держави. Таким чином, розвиток бан-

ківської системи в регіонах принципово важливий як з практичної, так із політичної позиції, оскільки саме банківська система є одним із дієвих стабілізаторів соціально-економічного розвитку регіону. Механізм роботи банків передбачає те, що частина коштів, які вони отримують, не використовується одразу, а накопичується, тим самим створюючи резерви коштів. Розмір таких резервів може бути значним і виникає постає питання про їх розміщення, тобто вкладення в активи, які рано чи пізно мають приносити додаткові доходи.

Регіональне представництво будь-якого банку є сполучною ланкою між центральним офісом і регіоном, носієм цінностей і стратегії банку для клієнтів на місцевому рівні. У той час саме таке представництво забезпечує зворотний зв'язок, аналізуючи потреби, інтереси і потенціал наявних та потенційних клієнтів (фізичних та юридичних осіб) для подальшого просування продуктів банку в регіоні.

Враховуючи відмінності між стратегічним баченням керівників центрального офісу та реальними умовами діяльності банку в регіоні, можна стверджувати, що регіональні представництва виконують додаткову функцію гармонізації внутрішнього і зовнішнього середовищ банку. Отже, однією з цілей представництв банку на місцевому рівні є дотримання балансу інтересів банку і регіону, оскільки такий банк стоїть ближче до населення регіону, ніж банк загальнодержавного рівня, а значить може в більшій мірі враховувати інтереси місцевої громади.

Основні принципи, цілі та напрями регіонального розвитку банків мають бути відображені в політиці регіонального розвитку. Відтак, регіональна політика розвитку банків – це система цілей і дій, спрямованих на реалізацію інтересів держави щодо розвитку банківської системи регіонів, внутрішніх інтересів регіонів і стратегічних інтересів банків, яка реалізується за допомогою методів, що враховують економічну, соціальну, історичну, етнічну специфіку територій, а також особливості функціонування банківських установ.

Варто відзначити, що регіональний розвиток банків – це ефективні позитивні зміни банківської системи, спрямовані на підтримку місцевої економіки та формування інвестиційного потенціалу регіону, а також збалансований розвиток територій у межах держави.

На загальнодержавному рівні політика регіонального розвитку банків має забезпечувати таке: дотримання стратегічних інтересів держави у сфері фінансового посередництва у всіх регіонах; вирівнювання регіональних диспропорцій; єдність фінансової системи держави, яка складається з фінансових систем регіонів; сталий розвиток територій; підтримку економічного зростання; нормативне забезпечення і регулювання регіонального розвитку банків [3].

З метою ефективної участі банків у формуванні інвестиційного потенціалу регіону, реалізація політики розвитку банків має включати:

- збір інформації про кількість банків, їх види, фінансовий стан, динаміку розвитку;
- підтримку створення регіональних банків;
- моніторинг банківської системи регіону;
- підтримку конкуренції серед банків;
- розробку рекомендацій стосовно напрямів розвитку банків регіону.

На рівні банку реалізація політики регіонального розвитку має забезпечувати:

- встановлення оптимальних масштабів діяльності в розрізі регіонів;
- визначення пріоритетних регіонів для банку;
- аналіз цільових регіонів.

Вкажемо на головні напрями участі банків в регіональному інвестиційному процесі:

- проведення операцій, пов'язаних із державними інвестиційними ресурсами;
- здійснення інвестицій за рахунок власних коштів;
- інвестиції у складі промислово-фінансових груп і банківських синдикатів;
- інвестиції в межах участі банків у різних формах державно-приватного партнерства;

• залучення іноземних інвестиційних ресурсів.

Реалізація вказаних напрямів і забезпечення активної участі банків у регіональному розвитку в цілому неможливе без активної комплексної роботи за участю безпосередньо банків, територіальних установ Національного банку України і виконавчої влади регіонів України.

У процесі формування інвестиційного потенціалу регіону банки як домінуючі фінансові посередники можуть брати на себе роль лідерів з розвитку регіону, маючи змогу не тільки нарощувати інвестиційний потенціал, а й ефективно реалізовувати його.

Кількість банків у регіоні впливає на формування як економічного потенціалу регіону, так і на його інвестиційний потенціал. Чим вищий буде такий потенціал, тим привабливіший регіон для інвестора за інших рівних обставин.

У контексті цього, варто зупинити увагу на Концепції регіонального розвитку банків України, яка має реалізовуватися у таких напрямках.

1. Аналіз і реформування чинної юридичної бази, а саме – внесення змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність» щодо принципів територіальної організації комерційних банків і введення в Закон України «Про банки і банківську діяльність» термінів «місцевий банк», «регіональний банк», «загальнодержавний банк» і опис ознак належності банку до однієї з таких груп.

2. Вивчення потреб окремих регіонів у сфері банківського обслуговування. Розробка регіональних програм розвитку банківського сектору.

3. Проведення досліджень (у тому числі моделювання економічних процесів) для з'ясування науково обґрунтованої кількості банків, які мають діяти в масштабах окремого регіону, оптимальної концентрації філій і відділень, організація маркетингових досліджень.

4. Забезпечення вільної конкуренції та прозорості банківської системи.

5. Стимулювання трансформаційних процесів (укрупнення банків, їх реорганізація та переорієнтація).

6. Формування в населення позитивного ставлення до місцевих банків.

Роль банків у розвитку економіки регіону традиційно оцінюється за рівнем виконання ними основних функцій. Також зміцненню ролі банків у регіональній економіці можуть сприяти:

1) формування регіональних ринків капіталу, адекватних за обсягом, структурою та іншими характеристиками економічному потенціалу та інвестиційним потребам регіону;

2) створення у кожному регіоні оптимальної за кількістю банківської системи, що дозволить раціональніше поєднувати діяльність місцевих банків, філій великих банків з інших регіонів та інших форм кредитних установ;

3) ефективне функціонування регіонального ринку цінних паперів як важливого каналу інвестування в реальний сектор економіки.

Послідовний розвиток регіонально орієнтованої банківської системи можливий за чотирма етапами, які подані в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Розвиток регіонально орієнтованої банківської системи

Етапи розвитку регіональної банківської системи	Характеристика етапу
Перший	Забезпечення виконання банками регіону вимог законодавства України, що стосуються їх діяльності як суб'єктів господарювання: вимоги до капіталу, система економічних нормативів, регулювання ризиків.
Другий	Забезпечення банками регіону власного простого відтворення. Загроза виявляється у відриві банківського і реального секторів економіки.
Третій	Реалізація інвестиційного типу відтворення банківського сектору регіону.
Четвертий	Підвищення рівня соціально-економічного становища регіону. На цьому рівні банки розвиваються досить високими темпами, а ефект їх діяльності позитивно позначається на функціонуванні реального сектору економіки регіону та його соціальної складової.

Джерело: Розроблено автором.

